

Τοπογραφικός χάρτης τμήματος θουνών λεκάνης (ΤΣΑΛ-ΤΑΓ). Θέσεις βραχογραφιών και Πολαιοιλιθικών εργαλείων I, II, III, IV.

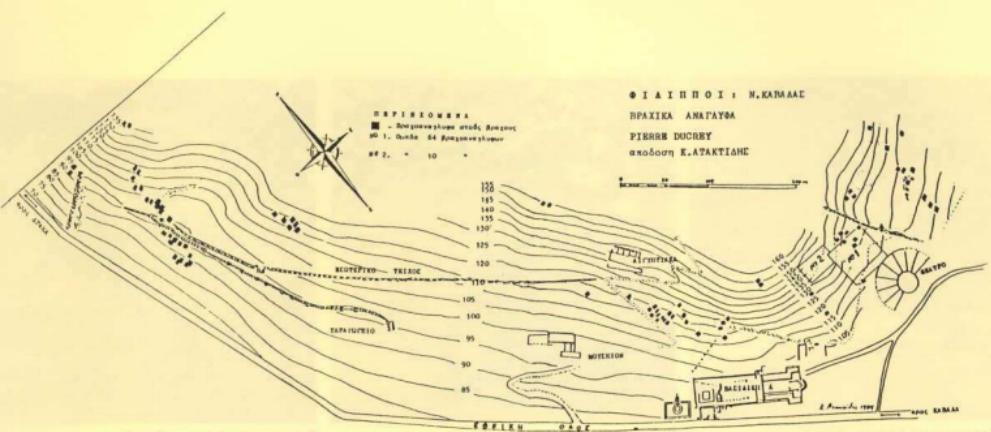
ΟΙ ΒΡΑΧΟΙ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ ΜΑΡΤΥΡΟΥΝ ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ

Οι πολιτισμοί που «ξαφανίζονται» αφήνουν πίσω τους ένην που προκαλούν την περιέργειά μας. Η ιστορία μας λέει ότι η διαδικασία της εξαφάνισης γίνεται σταδιακά, επειδή ο αριθμός των ανθρώπων που περιλαμβάνονται είναι αρκετά μεγάλος. Η πιθανή αιτία που μπορεί να δημιουργήσει μια ξαφνική έρεδο είναι μια καταστροφή, μια επιδρομή ή μια κατάκτηση. Είναι σίγουρο ότι αυτό συντέλεσε στην «εξαφάνιση» του λαού γύρω από την περιοχή της Καβάλας. Ποιοι όμως ήταν οι πρώτοι αυτόχθονες κάτοικοι της περιοχής; Αυτό ίσως ποτέ να μην το μάθουμε. Υπάρχουν ενδείξεις άφθονες σε σπηλαιο-καταφύγια, υπάρχουν τα αλέτρια των σημερινών γεωργών που έθαβον εργαλεία και έργα ενός λαού, υπάρχει ο Ήρόδοτος, ο Θουκυδίδης και τέλος υπάρχει η δραστηριότητα των αρχαιοκαπήλων. Η Επίσημη Αρχαιολογία δυστυχώς δεν έχει ασχοληθεί με τις περιοχές της Καβάλας που μένουν ακόμα άγνωστες στην επιστήμη. Σήμερα εμφανίζεται η Σπηλαιολογική Ομάδα Καβάλας, μέλος της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας (Ε.Σ.Ε.) που άρχισε εδώ και 25 χρόνια να επισημαίνει, να καταγράφει, να φωτογραφίζει και να ερευνά όλα τα καρστικά κλπ. φαινόμενα της περιοχής γύρω από την Καβάλα και το Παγγαίο.

Έτσι πρόσφατα έγινε μια σημαντική αποκάλυψη. Η σκληρή επιδερμίδα στους βράχους της Καβάλας διέσωσε τη μαρτυρία ενός χαμένου πολιτισμού. Στις περιοχές Φιλίππων - Κρουονέριου - Ζυγού - Π. Καβάλα - Ελαιοχώρι, Παγγαίο - Ελευθερούπολις και Φωλέας του Νομού Καβάλας εμφανίζεται ένα πλήθος από αξιόλογα βραχογραφήματα.

Κώστας Αν. Ατακτίδης

Σπηλαιοερευνητής της Ε.Σ.Ε.

Φίλιπποι: Ν. Καβάλας δραχικά ανάγλυφα Pierre Ducrey απόδοση Κ. Ατακτιδή.

Το 1965 ο καθηγητής Γ. Μπακαλάκης στο 5ο Συνέδριο Σπουδών για τη Μεγάλη Ελλάδα, που έγινε στον Τάραντα, μιλά καί «Δωραφαῖς» όμοιες με της Ιστονίας που δρέθηκαν στους δρόμους της περιοχής «Ματέρα» στην Απούλια κοντά στον Τάραντα και εκφράζει την ευχή να δρούμει και στην Ελλάδα ανάλογα με της Ιταλίας. Τέσσερα χρόνια ύστερα από την προφητεία του, δρέθηκαν τα χαράγματα του Παγγαίου και μάλιστα στον τόπο που πρωτοπέρτησε σαν «Έφορος αρχαιοτήτων... ήταν πιο πολλά από κάθε άλλη περιοχή αλλά και πηγή και το ξεκίνημα για τις περιοχές της Ελλάδας και της Ευρώπης».

Έτσι για την Ελλάδα οι ανακαλύψεις των δραχογραφών είναι σχετικά πρόσφατες. Το 1969 ο καθηγητής του ΑΠΘ κ. Ν. Μουτσούπουλος γράφει για τη αιδικογράφημα του Δ. Παγγαίου. Οι αρχαιολόγοι Π. Κολλάρ και P. Ducrey το 1975 τυπώνουν στόμα στα γαλλικά τα πορίματα από τις έρευνες για τα δραχοανάγλυφα των Φίλιππων. Η κ. Άννα Πετροχέλιου και ο κ. Ιωάννος Ιωνάννης της Ε.Σ.Ε. μελετούν και δημοσιεύουν τα δραχογράφημα της Νέας Ερων. Εντοπίζονται οι δραχογραφίες του Πηλίου, της Εύβοιας, της Γιούρας και της Λέρου. Το 1977 ο καθηγητής κ. Ν. Σιμεωνίδης ανακοινώνει τις δραχογραφίες της Αλιστράτης Σερρών. Ο αρχαιολόγος κ. Δ. Τριαντάφυλλος το 1973 αναφέρει για δραχογραφίες στη Δυτική Θράκη (Ρουσες). Το 1980

ο Dr. H. Unger μας δίνει στη γερμανική εκδόση της μελέτη του για το Παγγαίο μια σύντομη περιγραφή για τις δραχογραφίες της Φωλαές Καβάλας. Ο Γεωλόγος κ. Λ. Χ' Λαζαρίδης ανακοινώνει τα δραχογραφήματα του Κρυονερίου και μέρος από τα της Φιλίππων της Καβάλας και από την Συμβόλη της Δράμας. Στον Ν. Καβάλας έχουν εντοπισθεί από τη σπλαχνολογική ομάδα και νέες μέχρι σήμερα δραχογραφίες, στα θυνά της Λεκάνης στο Α. Παγγαίο και στο Συμύδιο. Είναι όμως πρόσφατα να δοθούν σημερινές περιγραφές για τα 1200 περίπου σχέδια, γιατί η έρευνα δρισκεται ακόμη σε εξέλιξη. Το 1972 ο κ. Χ. Παπούτσακης στην περιοδικότητα διαρκούμενη μελέτη παρουσιάζει τις δραχογραφίες που δρέθηκαν στο απόμακρο χωριό Ασφέντου στην Κρήτη. Η μελέτη αυτή γίνεται αιτία για να αποκτήσουμε υποδομή και η ευκαρία της προσεκτικής ερευνητικής πείρας. Γιατί η δυσκολία ήταν, ότι στην Ελλάδα δεν έχουμε μια αιγακεριμένη χρονολογημένη παράδοση παλαιολιθικών δραχογραφών, ώστε με βάση αυτό το υλικό και με μια σειρά συγκρίσεων να μπορέσουμε να χρονολογήσουμε τα δραχογραφήματα που δρισκούνται κάθε τόσο. Έτσι μια τέτοια πηγή οικυκριτικών προσεγγίσεων μπορεί να θεωρηθεί η μελέτη του Χ. Παπούτσακη από τις Κρητικές δραχογραφίες. Εκεί υπάρχουν δραχογραφήματα πανομοιότυπα, μ' αυτά που έχουν δρεθεί στην Καβάλα, η με-

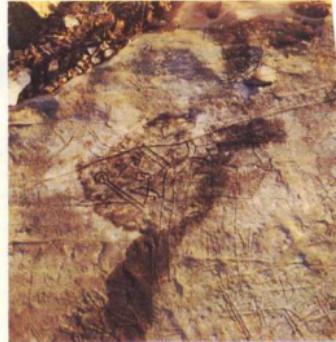
λέτη του καθηγητή κ. Ν. Μουτσούπουλου για τις δραχογραφίες στο Δ. Παγγαίο και μάλιστα δεν αποκλείεται να είναι καμμένα και από τα ίδια χέρια. Επίσης τελευταία, ζητήσαμε τη γνώμη του κ. Γιώργου Χουρμουζίδη καθηγητή της προϊστορικής αρχαιολογίας Α.Π.Θ. προκειμένου να έχουμε μια ειδική άποψη σχετικά με τη χρονολόγηση και ερμηνεία των συγκεκριμένων δραχογραφών της Καβάλας. Ο κ. Γιώργος Χουρμουζίδης μιλώντας για τα δραχογραφήματα εδώσεις απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα που γενιούνται γύρω από τη σημασία τους, τονίζοντας ότι είναι αναγκαίο πλέον ν' αρχίσουν συστηματικές έρευνες και μελέτες, σύντοις ωστε να πρακτίψει τη επιστημονική τεκμηρίωση. Όπως είπε, «η γραφή πάνω σε δράχους χωρίζεται σε δύο είδη. Υπάρχουν δηλαδή δραχογραφήματα που είναι γραμμένα με χρώμα, και τα εγγάρκατα που γίνονται με αιχμήρο αντικείμενο. Αυτή είναι η θασική διάκριση. Μια δεύτερη διάκριση είναι ότι ένα μέρος των δραχογραφημάτων δρισκεται μέσα σε σπηλιές γεγονός που δισκολεύει στον εντοπισμό τους, ενώ το άλλο συναντάται στο υπαίθριο σε μεγάλες επιφάνειες δράχων από ασβεστόλιθο. Μια ακόμη διάκριση που πρέπει να γίνει είναι ότι ένα μεγάλο μέρος του δραχογραφικού υλικού μπορεί εύκολα να χρονολογηθεί, ενώ για ένα άλλο μέρος επίσης μεγάλο, η χρονολόγηση είναι αδύνατη. Κι αυτό γιατί δεν

Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Κ.

Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Δ.

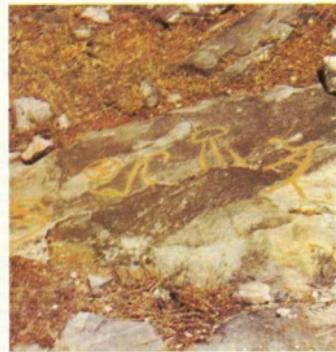
Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Κ

Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Κ.

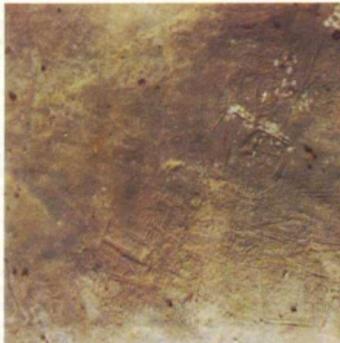
Η άμεση, βραχοεδώγλυφα Φιλίππων

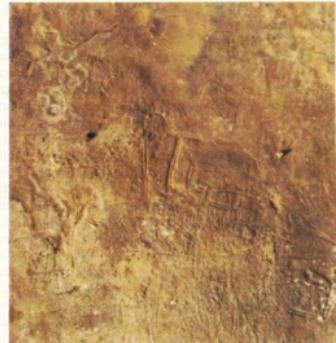
Το πλοιάριον, βραχοεδώγλυφα Φιλίππων

Βραχοανάγλυφα Ρωμ. Φιλίππων

Βραχογραφίες Συμβολής Δρόμου

Βραχογραφίες Συμβολής Δρόμου

Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Η

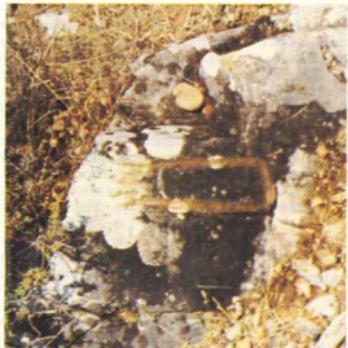
Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Η

Βραχογραφίες Φιλίππων. Θέση Κ.

Βραχοεσώγλυφα Συγός Καθάλας

Βραχοεσώγλυφα Συγός Καθάλας

Βραχοανάγλυφα Ρωμ. Φιλίππων

«Γραμμένη πέτρα» Φωλεά Καθάλας

«Γραμμένη πέτρα» Φωλεά Καθάλας

«Γραμμένη πέτρα» Φωλεά Καθάλας

συσχετίζεται με αρχαιολογικά ευρήματα που έχουν σχέση με μια συμπεριφορά ανθρώπων, με μια συμπεριφορά επομένων πολιτιστικής. Διευκρίνιζεται ότι χρονολόγηση ενός υλικού δεν σημαίνει απλά διαπίστωση ή όχι της παλαιότητάς του. Χρονολόγηση υλικού σημαίνει την ένταξή του, σε μια συγκεκριμένη πολιτιστική περίοδο. Κι αυτό είναι που έχει σημασία».

Μια νέα πτυχή ανοίγει για την ιστορία της ευρυτέρης περιοχής του Παγαγάου και πιο γενικά του Ελληνικού χώρου, η αποκαλυψη των βραχογραφιών ή ακινδοφράγματων του Νομού Καβάλας. Στις γραμμές που θ' ακολουθήσουν δεν αναπτύσσουν καμιά θεωρία, αλλά όσα θα αναφέρω είναι πειστικά τεκμηριώματα επιχειρήσατα, γιατί ο ίδιος είδα, άγγεια, και φωτογράφησα όλα αυτά που περιγράφω. Οι περιγραφές αυτές δεν είναι επιστημονικές διατριθές. Τα περισσότερα που περιγράφω είναι άγνωστα, αφού οι αρμόδιοι, δεν μπορούν να τα δουν από μια πολύθρόνα. Ο ακόπος είναι να ενδιαφέρουν οι επιστήμονες, ώστε με τη μέλλητα να γίνεται αναγκαίη η συστηματική έρευνα που σημαίνει άσχημη στην επιστημονική τεκμηρίωση. Σταχυολόγησαμε τις κυριότερες βραχογραφίες της Καβάλας, αλλά για τις βραχογραφίες της Φωλεάς η παρουσίαση θα είναι εκτενεστέρη και αποκαλυπτική.

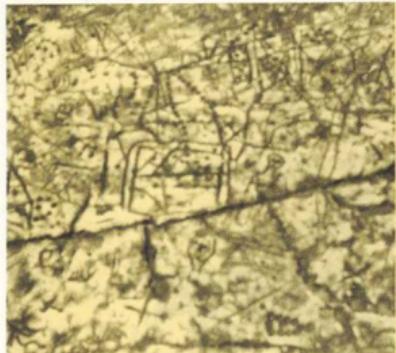
Βραχογραφίες Φιλίππων – Π. Καβάλας

Στα χωριά της Καβάλας, Φιλίππων, Κρυονέρι, Ζυγός (Κόκαλα) και Π. Καβάλα πάνω σε ασβετοπλιθικούς επίπεδους βράχους παρουσιάζεται ένα πλήθος από εγχάρακτες παραστάσεις που είναι κατασκευασμένες από πέτρα, κόκκολα και μέταλλα, σε διαφορετικές χρονολογικές εποχές. Με απλές χαραγές παριστάνουν πάνω στους υπαίθριους βράχους, ελάφια, αλεπούδες, ζώα, πάλαι αφρητήμενα σχέδια, μα κυρίως καβαλάρηδες με τόξα και βέλη. Οι παραστάσεις που έχουν σαν θέμα τον καβαλάρη είναι δυσκολές στο να προσδιορισθεί σε κάποια συγκεκριμένο είδος το ζώο που απεικονίζεται. Τα εγχάρακτα αυτά είναι κατά κανόνα μικρά και λεπτά, αλλά σχεδόν όλες οι εικόνες αναγνωρίζονται και το γενικό αποτέλεσμα τους είναι τέλειο. Όλες οι βραχογραφίες επιδεικνύουν σημαντική δεξιοτεχνία και συχνά παρουσιάζεται το ζώο με τέσσερα πόδια και γίνεται με προσπάθεια στην προσποτική, όταν καταπίνονται με το κεφάλι, το μάτι όταν

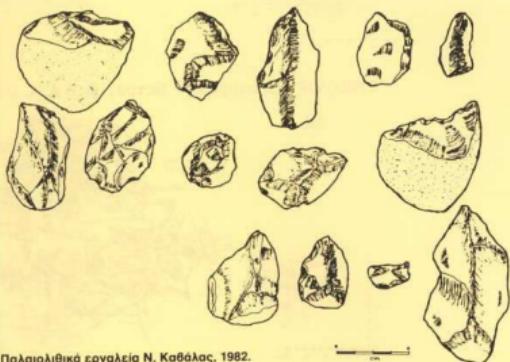
υπάρχει είναι ωοειδές. «Πολύ συχνό θέμα στις παραστάσεις Φιλίππων και Κρυονέριου είναι οι χαρακτηριστικοί καβαλάρηδες, συνήθως είναι οπλισμένοι με κοντάρια, τόξα, βέλη, πρόκειται για πολεμιστές ή ακόμη και κυνηγούς αν συσχετίστον με τα ζώα που τους περιβάλλουν. Σε ουρές μερικών αλόγων υπάρχει ένα στόλιμα σαν δακτύλιο». Στις παραστάσεις ανθρώπων είναι έντονη η απεικόνιση του φαλλού. Ιώσις αυτές να είναι πολύ παλιές και να πρωτοχρήστηκαν κατά την εποχή εκείνη που τα γενεντικά όργανα ήταν θεοποιέμενα» (Α. Χ' Λαζαρίδης 1982). «Για την ώρα του παλάχισμα το πολιάριμα αυτά χαράγματα, τα ποιλάστρα σ' όλη την Ελλάδα, θριασκούνται στα μέρη που γίνεται η εδρούρη και κατεργασία μεταλλών και μπορούμε να συνδέουμε με τους μεταλλουργούς της περιοχής. Οι κατασκευαστές των χαραγμάτων κάνουν πρώτα το χειρό με βουλες (τελείς) καταδιστήματα και υπέρτα ενώνουν σιγά-σιγά και παρουσιάζουν το τελικό σχέδιο. Την τεχνοτροπία αυτή θριασκούμε και αργότερα σ' άλλα υλικά (χρυσό κλπ.) στη Νάξο και σε τόπους της Βαλκανικής και Ιταλίας, στους οποίους διαδόθηκε από την περιοχή του Παγαγάου» (Κ. Ορφανίδης). Μια χάραξη μπορεί πραγματικά να λείπει κι οι ποιόν απεικονίζει, ακόμη ένα συμβόλο μπορεί να είναι αποκαλυπτικό για την εικονικότερη μορφή και μπορούν να την αναπαρτήσουν, έτσι με την συχνή μορφή των ιππέων που θριασκούνται στα σκαλισμάτα αυτά των Φιλίππων, από πλευράς μωστηρικής ερμηνείας πτέρα, ο ήρωας θέδει της Θράκτης... Στην περιοχή των βραχογραφιών στους Φιλίππους και στο Κρυονέρι από την ερευνητική μας ομάδα έγιναν δύο άλλες έρευνες που φωιολογικά θα έπρεπε να έχουν σχέση με τις προϊστορικές βραχογραφίες. Η πρώτη ήταν για τον εντοπισμό σπηλαιών στη συγκεκριμένη περιοχή. Σε κανένα μέρος μέχρι σήμερον δεν βρέθηκαν σπηλιές σκαλισμάτων, φτιαγμένες για να προσφέρουν πιο άνετη κατοικία. Γιατί είναι φανέρω πως οι άνθρωποι της εποχής του λιθού δεν θα άφηναν τις σπηλιές τους άφηστας αν τους χρησιμεύουν για κατοικία. Και είναι γνωστό ότι ήρεμα να κατασκευάζουν σπίτια και καλύβες, δεν κατοικούν σε σπηλιές όπως η κλασική προϊστορία φαντάζεται τους προγόνους μας. Εποι η δεύτερη έρευνα - εργασία ήταν να, μέρους προϊστορικά απορρίμματα της ζωής τους που θα αντέχαν στο χρόνο. Μαζί με τον ίνδο καθηγητή

της ανθρωπολογίας Δρ. S.K. Mishra και την Εύη Σαραντέα Μίχα το 1982, μολονότι η βλάστηση εκείνη την εποχή ήταν σε πλήρη ανάπτυξη οι προσπάθειες απένδωσαν (14) δέκα τέσσερα παλαιολιθικά εργαλεία από πέτρα. Η μεγαλύτερη θύμη εκτίληξη ήταν ότι πετρίνα εργαλεία καλύπταν το σύνολο της παλαιολιθικής εποχής με τις γνωστές τεχνολογίες και τυπολογίες. Έτσι δεν υπήρχε πλέον καμιά αμφιβολία για περισσότερες αποδείξεις στο μέλλον, για μια συνέχομενη παλαιολιθική αποκήπη αυτής της περιοχής. Χρονολογία η τανόνηση τους καλύπτει την πρώιμη μέση παλαιολιθική μέχρι την ύστερη άνω παλαιολιθική εποχή (500.000 μέχρι 20.000 χρόνια). Σε συνεχή έρευνα και πάνω στους μνημεώδεις βράχους των Ρωμαϊκών Φιλίππων βρέθηκαν και τα 180 βραχογάλυφα που είναι χαραγμένα απ' ευθείας στους βράχους, μολονότι η υπαρχή βραχωδών αναγύριψην δίδει ακρίβη και συγκεκριμένη απόδειξη για την λαϊκή ειδωλολατρεία, παραμένει άωμας αντικείμενο περιέργειας διότι στον κλασικό κόσμο, βραχικά αναγύριφα πανία κατασκευάσθηκαν, «τα βραχοανάγυρφα αυτά των Φιλίππων είναι επίσης εξαισιόμετων και για το μεγάλο αριθμό τους. Χρονολογήνται στο τέλος των δευτέρων και στην αρχή του τρίτου αιώνα μ.Χ. Το καταπλήκτικο όπλωμα των βραχοανάγυρψων των Φιλίππων ανήκει πιστώς στην κατηγορία των αναδημικών αφερωμάτων. Μέχρι τώρα οι βραχογραφίες δεν τραβήγαν την προσοχή που αξίζουν ούτε τη λεπτομερεία που αποδίδει και την επιστημονική τεκμηρίωση. Πολλά έρωτήματα γεννώνται γύρω απ' αυτές. Παριστάνουν θεούς και θεές που λάτρευαν οι κάτοικοι της πόλεως και για ποι λόγο ακόλαυσαν οι κάτοικοι αυτά τα βραχοεκτικά ανάγυριφα αφερώματα και κορχής πάνω στους απόκτημάρους βράχους. Η πιο συχνή μορφή που βρίσκεται στα σκαλισμάτα των Φιλίππων είναι η θεά Άρτεμης, οι πρωσωπογραφίες σε αναδημικές βραχογραφίες είναι άγνωστες τελείως στην Ελληνική τέχνη...» (Pierre Ducrey 1969). Στην ίδια περιοχή βρέθηκαν και τα δύο βραχικά πετρόγλυφα που είναι διαφορετικές τεχνολογίας από τα μέχρι σημέρα γνωστά. Το ένα αναπαριστά ένα αρχαίο πλοιάριο και το άλλο μια τετράποδη άμαξα. Το μέγεθος και των δύο κατά μήκος ζεπτερών τα 70 εκατοστά.

Βραχογραφίες «Γραμμένη πέτρα» Φωλεάς Καβάλας
1979—Με τη μέλιτη της Ελληνικής

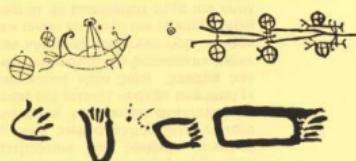
«Γραμμένη πέτρα» Φωλεά Καθάλας

Παλαιολιθικά εργαλεία Ν. Καθάλας, 1982.

Βραχογραφίες Φιλιππων Κρυονερίου - Καθάλας. Σχέδια Λαζαρού Χατζηλαζαρίδη

Βραχοεσώγλυφα. Φιλιπποί και Ζυγός Καθάλας.

ΣΥΜΒΟΔΟΝ : Γραμμενη Πετρα. ΒΡΑΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

SW

NE

ΟΡΟΣΕΙΡΑ ΑΜΠΕΛΩΝ στην ΦΩΛΙΑ.

Παρουσιασθ : ΚΩΣΤΑΣ ΑΤΑΚΤΙΔΗΣ
Σχεδίασθ : HEINZ J UNGER

1984

ΓΡΑΜΜΕΝΗ ΠΕΤΡΑ
1,5μ X 0,7μ

Σχέδιο 1

Σπλαισιονικής Εταιρείας πραγματοποιούσαμε την έρευνα του βαρύθρου της Φωλεάς - 170μ. κατακόρυφο βάθος. Μερικοί χώρικοι που συνέδευαν την ομάδα μας, ανέφεραν ότι στην τοποθεσία γραμμένη πέτρα υπάρχουν χαραγμένες διάφορες εικόνες...

Οι βραχογραφίες δρισκούνται στα βουνά του Συμβόλου σε απόκριμνο βράχο και σε ορισμένα σημεία έχουν εξασθενήσει και δεν είναι ευδιάκριτες καθώς της περιοστερές υπάρχει φθορά από κτιτρήματα με σφυρά και πέτρες. Επίσης εδώ δεν υπάρχουν τη βέματα του κυνηγούν. Ζώα και καβαλάριδες καθώς και εικόνες που ν' αναγνωρίζονται.

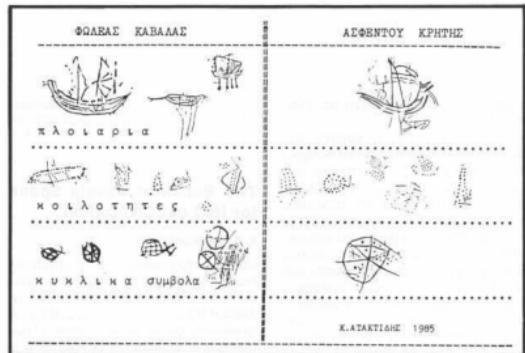
Υπάρχουν αντίθετα μεθατρικές φιγούρες και τροχοί χωρισμένοι σε τομείς και τημίκυκλα. Στο μεγάλο τμήμα των βραχογραφιών υπάρχει ένα έντονο χαράγμα που αν σήμερα δεχθούμε την εικόνα του, παρουσιάζει ένα πλοίο με πανία. Σημαντική κλείδα για την χρονολόγηση θα αποτελέσει η παραδοχή του. Επίσης υπάρχουν και άλλα χαράγματα με το ίδιο θέμα (βάρκες και πλοία με πανία και κουπιά) που άλλα μας υπειπούν Μινωική κατασκευή και άλλα πρωτόγονες βάρκες. Ίσως στην τοποθεσία «Γραμμένη πέτρα» γίνεται μια πρωτιά θαλασσινή απεικόνιση. Χαρακτηριστικό στις βραχογραφίες είναι ο μεγάλος αριθμός από κοιλότητες που είναι διάσπαρτες στη μεγάλη επιφάνεια, που οι περισσότερες παρουσιάζουν οργανωμένα σύνολα ή

είναι διασκορπισμένες. Οι βραχογραφίες της «Γραμμένης πέτρας» δεν αναγνωρίζονται σαν ολοκληρωμένα σχέδια, όπως είναι των Φιλιππίνων, του Παγαόνιου και της Αιλιατράς της Σερρών, συνδέονται όμως με το συλλογισμό της παρουσίας διαφόρων φυλών που έζησαν σε ένα κάποιας υψηλό για την περίοδο εκείνη πολιτισμό και οι βραχογραφίες αποτελούν ενδείξεις για την πορεία της εξέλιξής τους. Οι ανακαλύψεις των βραχογραφιών της Φωλεάς καθώς και η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σ' ένα χρόνο με τη δοθεία του ίνδυν καθηγητή της Ανθρωπολογίας - Αρχαιολογίας Δρ. S. K. Mishra για μεγαλιθικές ευρήματα, αντί να δώσουν λύσεις, έδωσαν νέα στοχεία προσθετικά στο σούρρα πρόληψή μας των προϊστορικών βραχογραφιών κλπ. ευρήματων. Μας έδωσαν όμως μέρας από αυτές δειχνύουν αρκετά σημεία ενός διαφορετικού αλλά καλορρυνόμενου πολιτισμού που συνέχισε ανεβράτη παν, αλλά παράλληλα με εκείνον τον Μεγαλιθικό από τη μια και το Μινωικό και Μυκηναϊκό από την άλλη, δηλαδή από την άνω Νεολιθική μέχρι τη Ρωμαϊκή

περιόδο. Έτοις η προϊστορία αλλάζει μορφή, παίρνει αλλού νότια, το παρελθόν δηγείναι από τα σκοτάδια και οι πρόγονοι μας χάνουν τον πρωτογονισμό που τους αποδίνουμε ως χθες. Κι όμως αυτή η αλήθεια αναθύεται από παντού, για να αποδείξει την αυθεντικότητα των εξαφανισμένων πολιτισμών. Μερικοί θεωρούν την ύπαρχη του νέου «πολιτισμού» στην περιοχή της Καθάλας σαν υπεθετική, εμείς όμως σαν κάτιο το επιβεβαίωμενό. Σαν ριψικούντων και βαρραλέων, μπορεί να κάνουμε κάποιο λάθος. Δεν μπορούμε να καλύψουμε με ένα θήμα την ιλιγγιώδη απόσταση που μας χωρίζει - και σε χρόνος και σε γνώσεις - από τους προγόνους μας για να φτάσουμε στους πολιτισμούς που πρέπει να γνωρίσουμε μια και τους κληρονομήματα. Πρέπει να ξεκινήσουμε, απ' την αρχή, με πολύ μικρά και προσεκτικά βήματα.

Συγκριτικές ομοιότητες Φωλεάς Καθάλας - Ασφέντου Κρήτης

Οι υποθέσεις που θα διατυπωθούν δεν είναι πάρα τολμημένα την ερευνητή ύστερα από μελέτη σε σχετικές εργασίες με αυτά που θα περιγράψω. Έτοις η ανάλυση που ακολουθεύει θα μεινεί ανοικτή σε αμφισβήτηση και συζήτηση.

Σχέδιο 2

ΓΡΑΜΜΙΚΗ Α	⊕	日	月	水	木	金	土	火
ΓΡΑΜΜΙΚΗ Β	⊗	水	火	木	金	土	日	月
A	⊗	水	火	木	金	土	日	月
ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΚΑΒΑΛΑΣ	⊗	水	火	木	金	土	日	月
B	⊗	水	火	木	金	土	日	月

γραμμική Α Κορίτσις		γραμμική Α Θύλες Καβδάλας
π	π
θ	θ
ν	ν
χ	χ
κ	κ
γ	γ
β	β
η	η
α	α
ε	ε
ω	ω
α	α
ε	ε
η	η
ι	ι
υ	υ
α	α

Αν εξετάσουμε κανείς και συγκρίνει τις βραχογραφίες που έθεκαν στο χωριό Φωλέα της Καβάλας (σχέδιο 1) και τη σχώση Αρέντου στην Κρήτη (Χ. Παπούτσακης, 1972) δρισκελίοι αρκετές φοιτήσεις και παίκτες την πολιτιστική συγγένεια και ίσως κοινή φυλετική καταγωγή των πληθυσμών που τα δημιουργήσαν. Παράλληλα θέβαν υπόψιν αξιόσημεις ώριμοις. Ούτος ο μάλιστας βραχογράφος χρειάστηκε κατ' αρχήν εκτενέστερη παρουσίαση, ακόμα και από την άποψη των σχεδιογραφμάτων, προκειμένου να χρησιμεύσουν σε μια αυστηρά επιστημονική τεκμηρίωση.

Έτσι έχουμε τις κάτωθι συγκριτικές ομοιότητες:

α. Το χωρίο Ασφέντου είναι χτισμένο από Στάκιανες μαδάρες και αποτελεί τη θερινή διαμονή των παραθαλασσίων χωριών της περιοχής. Το χωριό Φωλέα Καβάλας είναι κτισμένο στο όρος Σύμβολο προς τη μεριά της Θάλασσας.

8. Οι βραχογραφίες και στα δύο χωρία βρίσκονται στη λειά επιφάνεια ασθεντολιθικού βράχου απόκρημνου, με χαρακτηριστική κρημνώδη την μια πλευρά (εξώστης) γ. Στο μεγάλο τμήμα των βραχογραφιών Κρήτης και Καβάλας παραπομπούμε:

ρρού.
1. Κοιλότητες. Αυτές είναι διασκορπισμένες ή παρουσιάζουν οργανωμένα σύνολα. «Για την περιοχή της Θράκης μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι υπάρχουν λαξευμένες κοιλότητες σε διάφορα μεγέθη, άλλοτε λιγείς, άλλοτε περισσότερες ή σε πολύλικους συνδυασμούς. Πρόκειται για φαινομένο πολύ διαδεσμένο στην ορεινή Θράκη, αλλά η σημασία του παραπέρα είναι ακόμα ανηγματική» (Δ. Τριανταφύλλους 1984).

Για την Κρήτη, εκτός από τις κοιλάτεττες της μεγάλης δραχογραφίας έχουν παραπέμψει άλλες από τον Μ. Δέφερν το οποίος και δέχεται ότι οι κοιλάτεττες σωματιδίους το θηλυκό γένος. Σύντομα πλάκωστη της Μινωϊκής θαυματικής, ομάδα από πλεκτές εμφανίζουν επίσης κοιλάτεττα. Πολλά μπορεί να υποθέσεις κανείς για την ερμηνεία των κοιλάτεττων που βρέθηκαν και το συσχετισμό τους ανάμεσα στη Θράκη και την Κρήτη. Έχουν γραφει ηπόλεις απόψεων γενικά για τις κοιλάτεττες, καμία ώμως δεν είναι πειστική.

2. Σύμβολο κυκλικό, Υπάρχουν γεωμετρικές φιγούρες και τροχοί χωρισμένοι σε τομείς και ημικυκλα. Γενικά τα κυκλικά θέματα έχουν αφήνοντα ποικιλά παραλλαγών και συσχετίσεων.
3. Αφηρημένα σύμβολα. Και στις δύο

Συζήτηση 3

σία των αφηρημένων σχημάτων. Πάντως η διάκρισή τους είναι δύσκολη και κρατούν ερμητικά κλειστό το νόμιμό τους. Στην γραμμένη πέτρα πρέπει να δηλώσουμε, ότι τα αφηρημένα συμβόλα στους επιπέδους δράκους της Φωλεάς είναι μυστριώδεις γραφές. Η γραφή μοιάζει να είναι γραμμικό αλφάριθμο, ορισμένοι χαρακτήρες αναπαριστάνουν ανθρώπινες απλές φιγούρες και άλλοι, γραμμικά, κυκλικά και γεωμετρικά σχήματα (σχέδιο 3). Κατά την άποψή μας η «Γραμμένη πέτρα» περιέχει ένα σημαντικό προϊστορικό μήνυμα αλλά και ένα μυστηριού, γιατί μια γραφή σε τέτοιο εποχή και σε τέτοιο μέρος είναι αρχαιολογικά απαράδεκτη και όμως υποπτεύμαστε ότι υπάρχουν πολλά στοιχεία της γραμμικής Α και Β...

δ. Η μεγάλη όμως επικλήπτη και σύγκριση των δύο βραχογραφιών Καβάλας—Κρήτης είναι τα έντονα χαραγμάτων πλούτον. Θα πρέπει βέβαια σήμερα να δεχθώμε ότι πράγματι συμβολίζουν οι εικόνες πλοιού. Σημαντική κλειδί για την χρονολογία θα αποτελείται ότι παραδόχη τους. Ανεξάρτητα όμως απ' αυτά αναγνώριζεται η υπαρχή πλοίων στις παραστάσεις Αφέντου και της Φωλεάς και είναι ιδιαιτέρω σημαντικό.. Γίνεται μια πρώτη βαλασσονή απεικόνιση σε βραχογραφίες της Μεσογείου. Τα πλούτη της εικόνας μας θυμίζουν Μινωική κατασκευή (σχέδιο 2). Η Αρχαία Ελληνική παράδοση μιλάει Εκάθαρα για τη Μινωική εδάφωση στο Αιγαίο και τη θαλασσοκρατία των Κρήτων. Ήταν αδύνατο να μην έφτασε και στα Θρακικά παράλια η επιρροή των Μινωιτών, ή ακόμη και το αντίθετο. Η εξάστηση του ευρύτερου γεωγραφικού πλαισίου Κρήτης - Θράκης, αφού τώρα δεχόμαστε σαν πιθανή την επικοινωνία με τις βραχογραφίες ακόμα και πιθανή πολιτιστική συγγένεια και ίσως κοινή φυλετική καταγωγή των πληθυσμών που τα δημιουργήσαν, σε απώτερες ακόμα εποχές είναι απαραίτητη για να μας διαφωτίσει στο πρόβλημα. Συμπερασματικά μπορούμε να επιστημονούμε: Γενικά η διασπορά των βραχογραφιών ή ακιδογραφημάτων σ' όλο το χώρο της Ανατολικής Μακεδονίας δείχνει την ομοιοτητή του χώρου και την Εθνική - Θρησκευτική - Πολιτική και Πολιτιστική του ενότητα που την εποχή ακόμα εκείνη. Και γιατί όχι, όλα αυτά είναι ακόμα μια τρανή απόδειξη των δώσων γράφουμε για την επίδραση της περιοχής Παγγαίου στον Ελληνικό και Ευρωπαϊκό χώρο, αφού και αυτά εντοπίζονται εκεί που ιστορικά φανερώνεται αποικηση και διάδοση πολιτιστικών

στοιχείων από την περιοχή του Παγγαίου.

Ας ελπίσουμε πως η έρευνα στο μέλλον θα μας δώσει πιο ολοκληρωμένες και ασφείς απαντήσεις στα προβλήματα που θέτει η ανακαλύψη των βραχογραφιών, γιατί στον τόπο μας η επιστήμη της προϊστορίας είναι αργυρόστροφη και δυσκολοσυγκινητή, πιστεύουμε να μην περάσουν δεκάδες χρόνια για να παραδεχθεί τις βραχογραφίες που βρέθηκαν στην περιοχή του Νομού Καβάλας... γιατί τότε ίως όταν θα είναι πάρα πολύ αργά. Η απολαύση των βραχογραφιών έχει θερεί πολλούς προϊστορικούς απροστοίμαστους, αναπαράσοντας τις θέσεις τους χωρίς να τους αριθμήσει τον καιρό να συντονίσουν τις αντιδράσεις τους. Αν τουλάχιστον οι αποκαλύπτες είχαν γίνει από κάποιον γνωστό εμπειρογνώμονα, με τίτλους και διπλώματα, κάτιον από την αγιόδια κάποιας ακαδημίας, τότε ΝΑΙ! Είται για τις βραχογραφίες και τα πέτρινα εργαλεία της Καβάλας κανέναν επίσημος της προϊστορίας δεν ενοχλήθηκε ποτέ... αν και όλες οι εφεμερίδες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό τα έκαναν γνωστά στο κοινό τους. Οι βραχογραφίες της Καβάλας στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι αναντίρρητα αυθεντικές και αναγνωρισμένες από την πλειοφυΐα πάνω των ερευνητών της προϊστορίας του ένουσου κομορά.

Και είναι γεγονός ότι μια εκτεταμένη έρευνα στην περιοχή της Αν. Μακεδονίας με κέντρο το Παγγαίο όρος, ως ανατρέψει πολλές θεωρίες και θα σκανδαλίσει τους Αρχαιολόγους και προϊστορικούς της παλαιά σχολής.

Καβάλα 6 Ιανουαρίου 1987

Ευχαριστώ θερινά για όλη την πολύτιμη βοήθεια τους και συνεργασία για την ολοκλήρωση αυτής τη μελέτης:

- Την Σπηλαιολογική Ομάδα Καβάλας της ΕΣΕ
- Τον ίνδο καθηγητή Δρ. Σ.Κ. Mistry
- Τον Γερμανό καθηγητή Δρ. H.J. Unger
- Την ανθρωπολογία Δρ. Ζωή Τσαλή
- Την αρχαιολογία Μαρία Κεκροπούλου
- Την αρχαιολογία Τούλια Τσαλή
- Την ερευνητική Ευν Σαράνταν Μήχα
- Τον ορχαστικό Κ. Διανούτη Τριανταφύλλο
- Τον καθηγητή του ΑΠΘ κ. Γεωργίου Χουρμουζάδη
- Τον καθηγητή του Π.Α. κ. Νικόλαο Συμεωνίδη
- Τον σπηλαιολόγο κ. Ιωάννη Ιωαννίδη
- Τον σπηλαιολόγο κ. Λάζαρο Χ. Λαζαρίδη
- Τον ερευνητή κ. Χρήστο Παπουτσόπουλο

Σημείωση

Επειδή στο κείμενο μου δινώ στοιχεία και σύνομάτα ερευνητών δεν παραθέτω την σχετική βιβλιογραφία με λεπτομέρεια.

Ο λόγος είναι ότι στην Ελλάδα δεν έχουμε μελέτες παλαιολιθικών βραχογραφιών. Μια πρωτηική προσπάθεια ήταν η συγκέντρωση και δημοσίευση όλου του μιλι-

κού των ανακοινώσεων των βραχογραφημάτων το 1986 από την εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΝΕΑ».

The Rocks of Kavala Speak for Its Lost Civilization

K.A. Atakidis

Lost, «disappearing» civilizations leave behind traces, which attract our curiosity. History teaches that the disappearing procedure takes place progressively because the number of humans and creations involved in it is considerably large. The probable reason which can cause a sudden «exodus» from a certain area may be a natural disaster, an invasion or an occupation. It is certain that such a factor contributed to the «disappearance» of the population settled in the periphery of Kavala. Who, in any case, were the autochthonous inhabitants of this district? We may never know the answer. There exists an abundance of indications in cave-shelters, the plows of the contemporary cultivators that bring in light tools and works of a past people, Herodotus and Thucydides and finally the illicit activity of antiquities smugglers. The Archaeological Service has not, unfortunately, been seriously engaged so far with these areas of Kavala that thus remain silent to science. However, the Speleological Team of Kavala, member of the Greek Speleological Society, has started twenty five years ago to locate, record, photograph and research all the carstic and relevant phenomena in the area around Kavala and the Mount Paggaiion. This discreet and consistent work was recently granted with a most important discovery. The hard surface of the Kavala rocks has preserved the testimony of a lost civilization. In the districts of Philippi - Kryoneri - Zygos - Old Kavala - Ealeochori, Paggaiion - Eleftheropolis and Pholeia in the Kavala county there exists a multitude of significant rock graffiti.

In 1965 professor G. Bakalakis during the 5th Congress of Studies in Magna Grecia, that took place in Taranto, referred to «paintings», related to those of Spain, which were discovered on rocks in the area «Matera» in Apoulia and expressed the wish similar works to be also found in Greece. Four years later the Paggaiion graffiti were located: their great importance does not lay on their number - more than anywhere else - but on the evidence that they are the origin and starting point of the graffiti in the rest of Greece and in Europe.